Cronologia dels pelatges dels cavalls

Autor:
Data de publicació: 15-06-2003

**La que segueix és una llista basada en obres i autors relacionades amb els cavalls i , eventualment, amb els pelatges.
Ordenada cronològicament (de manera aproximada), la llista incorpora altres detalls poc divulgats que potser alguna persona lectora trobarà interessants.
Entre aquests detalls poden destacar-se els relacionats amb l'òptica, indicats amb color diferent. (Malgrat les proves indiscutibles aportades per alguns investigadors, les històries d'Òptica segueixen repetint els detalls convencionals).**

CRONOLOGIA DELS PELATGES wayback1 wayback2

Basada en la Bibliografia publicada al web

Els colors dels cavalls (pamtomaket , enllaços al final), unificada en

un únic document i actualitzada.

17. Bibliografia

La que segueix és una llista basada en obres i autors relacionades

amb els cavalls i , eventualment, amb els pelatges.

Ordenada cronològicament (de manera aproximada), la llista

incorpora altres detalls poc divulgats que potser alguna persona

lectora trobarà interessants.

Entre aquests detalls poden destacar-se els relacionats amb l'òptica,

indicats amb color diferent. (Malgrat les proves indiscutibles aportades

per alguns investigadors, les històries d'Òptica segueixen repetint

els detalls convencionals).

(Són molt interessants també els documents PDF sobre Història de la

Veterinària, elaborats per Vicenç Allué Blanch. Biblioteca de Veterinària UAB,

consultables en la Xarxa)

- 20.000

Pintures rupestres

(de cavalls de pelatges "primitius" salvatges ; també de pelatges pigats o

liart-rodats)

- 1580

Egipte. Pintures 18 ena dinastia

(carros de guerra i cavalls de tipus àrab ; pelatges enters i tacats ; mules)

- 1440

En su registro de la conquista de Jaffa, el general Toth

del faraón Tuthmose III de Egipto (ca 1440 bce) pide

que “sus caballos sean llevados dentro de la ciudad,

para que no se los robe algún pasante apiru”

(el robo de caballos parece que era una de sus

actividades bien conocidas).

- 1375

Kikkuli

Autor mitanni d'un tractat d'ensinistrament de cavalls. Sembla que hi ha

còpies de l'obra en hittita i assiri.

Hi havia dues traduccions alemanyes i fa uns anys va publicar-se una

edició en francès. Aparentment l'obra no parla de pelatges.

.....

...”un altre texte Hurrita de Yorgan Tepe empra termes Indics per a descriure

el color dels cavalls, per exemple, babru (Indic babhru 'bru'),

parita (palita 'gris') i pinkara (pingala 'rogenc')...”

(J.P. Mallory, op.cit., 1989, p. 38).

,,,

London, 1979) hi ha textes cuneïformes trobats a Ugarit que parlen

de pelatges.

- 750

Homer

La Ilíada i l'Odissea contenen alguns termes de pelatge : Xanthos,

Balios, Phóinix,...

- 650

Zend Avesta

No, here thou diest not, thou art not injured: by easy paths

unto the Gods thou goest.

Both Bays, both spotted mares are now thy fellows, and

to the ass's pole is yoked the Charger.

- 640

ÒPTICA : Lupa assíria (troballa arqueològica).

- 550

Cràtera grega d'Amphiraos, que mostra un cavall tacat

(es pot consultar a la Xarxa).

- 524

Llibre del profeta Zacaries (1: 7 ; 1:8)

Cavalls :...rufus (vel rubicundus),...rufi (vel rubicundi), varii

et albi

.....

Sobre els pelatges del cavalls a la Bíblia vegeu l'article :

RED AND GREEN HORSES ?

David J. Clark

- 489

Píndar

(cavalls blancs, rossos cabells,...)

- 446

Heròdot

(parla de cavalls blancs, perses i escites ; dels cavalls sagrats

nisseus,alguns blancs ; del pelatge i marques del bou Apis)

- 424

Simó d'Atenes

autor del primer tractat "europeu" sobre cavalls, del qual només

se'n conserven uns fragments. Sembla que parla dels pelatges

considerant que no estan associats a les qualitats dels cavalls.

- 423

Aristòfanes

estrena la comèdia "Les bromes", els núvols, que parla d'un

cavall "psarós", potser liart rodat (Caldria analitzar bé

l'original. Les traduccions consultades són molt divergents.

Parlen de "color de cendra", "the horse with de K brand" ,

Koppatias).

ÒPTICA : L'obra parla també d'una lupa, o cristall foguer.

En l'obra "Les aus", Aristófanes parla d'un ocell de Fassos

"tacat".

- 380?

Xenofont ven el seu cavall a Lampsakos per 50 dàrics.

- 360

Plató , en el diàleg del Fedre, parla d'un cavall blanc (leukos) amb

ulls negres i d'un cavall negre amb ulls grisos.

< Montserrat Jufresa en l'article “Virtut i bellesa “ parla de la

fatxenderia del cavall negre (hybris kai alazoneia). Document

PDF consultable online. Alguna remota relació amb alazán ? >

- 360

Xenofont

Autor de dues obres hípiques : "De l'equitació" i "L'hipàrquic",

El Cap de Cavalleria. No parla de pelatges.

En la seva Anàbasis parla d'un cavall blanc.

- 350

Pintures etrusques de cavalls

(amb sedes netament més clares que el cos)

- 350

Eneas "el Tàctic"

No esmenta pelatges

- 350

Aristòtil

(alguns termes de color ; caldria analitzar-los bé)

- 326

Alexandre el Gran funda la ciutat de Bucefàlia en

memòria dels seu cavall Bucèfal mort.

- 300

Mahabharata (anys -400 / +200) (No consultada directament).

Nombroses referències als cavalls (cavalls blancs, cavalls

daurats , cavalls tacats “Medicine Hat” ?).

- 200

Magó

Cartaginès que escriu un llibre d'Agricultura.

- 180

Cató "el Censor"

(terra "pulla", terra "rubricosa" ; termes de color potser

aplicables també als cavalls)

- 146

Destrucció de Cartago

- 38

Virgili

Geòrgiques , III,

(spadix, glaucus, albus, gilvus, ...) Honesti

spadices glaucique, color deterrimus albis et gilvo.

(...cavall traci clapejat...) Eneida

- 36

Varró

(bous : "colore potissimum NIGRO, ROBEO, HELVO,

ALBO,... "). Agricultura

(...hic badius, iste gilvus, ille murinus...) Sàtires Menipees

- 19

Graci Falisc

(cavalls caçadors : falbs ?, cendrosos ? ...)

.....

.....

17

Ovidi

" Les Metamorfosis", XII, III : "...pell negra i lluenta com

l'ònix, amb la cua i les potes blanques com neu..".

40

Col·lumela

(pelatges dels bous ; ases guarans negres o

pèl de rata).

62

Sèneca (Lucius Annaeus Seneca)

A les "Qüestions naturals" parla dels cavalls blancs

d'Escítia i de rius i aigües que muden el color dels cavall

ÒPTICA : de vidres de colors, de miralls i d'una

mena de lupa.

75

Estaci, Publi Papini

Tebaida : cavall Arió, daurat i de crins negres.

77

Plini "el Vell"

En l'apartat de colors i pigments parla de “melinus”, que és un color

blanc.

També parla dels cavalls “asturcones” (asturcons) i “tieldones”

(antics Lusitans ?).

95

Sant Joan Evangelista

(Cavalls de l'Apocalipsi : blanc, roig, negre i cendrós).

100

El paper és inventat a la Xina per Tsai Lun

102

Plutarc

Vides paral·leles ; Pelòpidas ; "...una egua rossa "?

"...une cavale alezane..."

107

Calpurni

Titus Calpurnius Siculus (no consultat)

129

Lucius Minutius Natalis

Romà nat a Barcino que guanyà la cursa de

quàdrigues a Olímpia

150

Pausànies

"Descripció de Grècia " ; referències a cavalls

guanyadors de pelatges diferents

158

Aulus Gellius

"Nits àtiques". Parla de colors grecs i llatins dins

la gamma del roig , i del cavall malastruc de Seius.

(El pelatge del cavall de Seius és interessant
com a punt de recerca. Roig fosc ? Roig caoba
encès ? v.André)

Nam "poeniceus", quem tu Graece phoinika dixisti, et
"rutilus" et "spadix" poenicei synonymos, qui factus e
Graeco noster est, exuberantiam splendoremque
significant ruboris, quales sunt fructus palmae arboris
non admodum sole incocti, unde spadici et poeniceo
nomen est: spadika enim Dorici vocant avulsum e
palma termitem cum fructu.

Claudio Corte, Il cavallerizzo
Cap.XII Del color baio e sue differenze
Fu apresso de gli antichi Latini e massimamente
de' Poetti , il pel baio detto ualio , e uadio, cioè
ueloce : fu anco detto balio, e credo che fosse
detto ancora, quando trahe al castagno :
benche alcuni uogliono che quando trahe all'
estremittà del ramuscello di palma col dattilo
insieme mal maturo , il pelame fusse detto
spadice, color fauritissimo di Vergilio ne' cavalli.
170
Flavi Arrià
178
Opianos de Siria
180
Iulus Pollux

190

Claudius Aelianus

200

Elià "el Tàctic"

238

Nemesià

250

Marcial Gargili

250

Filostratos

"Eikones" ; cavalls "leukos", "xanthos",

“melas", "foinix"

253

Palmatius

(famós criador de cavalls de Cesarea).

300

JUAN ANTONIO JIMÉNEZ SANCHEZ
Ídolos de la antigüedad tardía: algunos aspectos

sobre los aurigas en Occidente (siglos IV-VI).

(article consultable en Xarxa).

322

Apsirt

350

Vindani Anatoli

350

Hierocles

350

Pelagonius

350

Servius

350

Mulomedicina Chironis.

Presenta una llista amb 8 pelatges :

"Sunt autem certi colores in equis numero VIII (...) :

primus albus ,

secundus rufeus,

tertius badeos,

quartus musteus, (murteus ?)

quintus niger,

sextus Spanus,

septimus cervinus,

octavus gilvus".

Claudii Hermeri, Mulomedicina Chironis, Bibliotheca Tevbneriana,

Lipsiae , 1901, pág. 287 , 1.

Aquesta informació ha estat copiada de l'article :

Los nombres del pelaje de los caballos en un manuscrito turolense del siglo

XV / Francisco Javier Terrado Pablo

En: Archivo de filología aragonesa, ISSN 0210-5624, Vol. 36-37, 1985, pags.

79-100

356

Constantius

Tramesa d'un obsequi de 200 cavalls capadocis

(els millors en els estadis) a l'Arabia/ Iemen (?).

Capadòcia significa “la terra dels bells cavalls”.

360

Bassus Scholasticus

373

Hermògenes

(famós criador de cavalls a Constantinoble)

379

Vegeci

Autor de Mulomedicina, obra comentada en el

treball següent (consultable en Xarxa i força

interessant) :

ASPECTS OF MULTICULTURALISM IN THE

MULOMEDICINA OF VEGETIUS*

M R Mezzabotta† (University of Cape Town)

410

Macrobius

415

Ataulf és assassinat a Barcelona, a les cavallerisses

del seu palau.

450

Martianus Capella

476

Caiguda de Roma. Fi de l'Imperi Romà d'Occident.

480

Pal·ladi Rutilià

Autor de la llista de pelatges en llatí més completa que

coneixem :

Colores hi praecipui, badius, aureus, albineus,

russeus, murteus, ceruinus, gilbus, scutulatus,

albus, guttatus, candidissimus, niger, pressus:

sequentis meriti uarius cum pulchritudine,

nigra uel albineo uel badio mixtus, canus cum

quouis colore, spumeus, maculosus, murinus,

obscurior. Sed in admissariis praecipue legamus

clari et unius coloris: ceteri uero despiciendi, nisi

magnitudo meritorum culpam coloris excuset.

Si comparem amb Il Cavallerizzo di Claudio

Corte da Pavia, Venetia 1573

Cap. XI De' pelami, e loro spetie in genere.

Essendossi dimostrato di sopra come nasca e si

colori piú i meno il pelo, mi pare hora necessario di

parlar de' pelami , quali sieno e quanti, migliori e

peggiori. Et ricercando curiosamente gli autori

antichi , e massime i Latini , trouo che fanno

mentione di molte sorti di peli e colori. Come sono

radio, ouer balio, aurato, spadice, albineo, russeo,

murteo, ò mureo, coruino gilvo, scutellato alboguttato,

roseo, candido, negro, presso, uario, cano, spumeo,

maculoso, sturneo, murino, ceneraccio, color propio

de' cavalli seluaggi, ben che dicono alcuni , che

de' caualli saluatichi se ne trouino ancora de bianchi

apresso ad Hippamene fiume nella Scitia ui é ancora

il color mirteo, il ceruleo, ouer celuleo, e glauco e

altri,cha sarebbe lunga impressa a racontarli tutti.

537

Belisari

Aquest general bizantí (Belisarios = beli + tsar = príncep blanc)

posseïa un cavall castany fosc amb la cara blanca molt contrastada

("phalios" : en grec "tacat de blanc").

En una emboscada a les portes de Roma fou atacat al crit de

" tireu al del cavall phalios" , en la llengua dels ostrogots

"dispareu al del cavall belas ".

Altres fonts diuen que el cavall era un liart fosc.

543

Caiguda de la resclosa de Marib al Iemen (cavalls

àrabs tacats , segons Le Nacerí)

590

Maurici, Flavi Tiberi

590

Sant Gregori "el Gran", Papa.

(Grans eguassades a Sicília).

610

Segons el cronista grec Theòfanes (En la seva obra “Cronografia” ?),

l'emperador Heracli (Heracleios) tingué un cavall anomenat “Falbas”.

Va vèncer el persa Cosroes II.

622

Mahoma (Hégira)

635

Sant Isidor de Sevilla

llista de termes de pelatge

650

Pau d'Egina

(terme "jirros?" equivalent a "fulvus?")

750

Han Kan

Pintor xinès especialista en cavalls

750

Beowulf (poema èpic anglosaxó)

"...a més de les armes, li lliurà quatre

cavalls, igualment lleugers i de pèl d'aram..."

800

Carlemany és coronat emperador

813

Victòria naval d'Ermenguer d'Empúries

847

Rabano Mauro

878

Monestir d'Eixalada al Conflent

(eguasada important : 2 estallons i 50 egues)

889

cavall de...colore saxo cum stelo albo in fronte...

cavall... mauricello

saxo = gris ; mauricello = negre, moreu

Diplomatari de la Catedral de Vic, Eduard Junyent.

Comentat per Jesús Alturo i Perucho (consultable

en Xarxa).

< V.sas , J.Coromines , Dicc.Etim., pàg.708 >

900

Lleó VI (emperador bizantí , autor

d'una obra militar : Taktika)

900

Yakub ibn Akhi Hizam

(lapidari i conjurs sobre cavalls)

900

Ibn Wahshiyah (també escrit Ibn Oseiba)

Agricultura Nabatea. Obra perduda, citada

per autors posteriors.

950

Constantí VII , emperador grec

967

Abú Alí el Kalí

975

Muhammad ibn Ya'qub ibn ahi Hizam al-Huttuli

Kitab al-furusiya wa-l-baytara

[The issue of continuity in ancient horse medicine: the treatment

of diseases of the extremities described in the

Kitab al-furusiya wa-l-baytara by Muhammad ibn Ya'qub ibn ahi Hizam al-Huttuli]

Weidenhofer V, Martin H, Peters J.

995 Testament del bisbe Vives, de Barcelona.

(19 egues de la seva propietat)

(P.Bonassie, "Catalunya mil anys enrera ")

1000

Manuscrit de Leyden (v. Bertoni)

(V. “Miscelánea Paul Aebischer. 1963).

Glossari de termes en llatí (murzello, rodano, buzit o

ruzit, castango, bayro, storno albo, pardo, musaco) i

els corresponents àrabs (aproximadament : akhdar,

asqar, asal, kumait, ablaq, ashab hamami, wahsi,

mudjazza).

1010

Expedició catalana a Córdoba

(possible llista de cavalls).

1010

Comte Ermengol

(escacs esmentats ; 20 unces d'or per un cavall)

1013

Abul Kasim

1026

Alhazen

En 1026, el sabio árabe Abu Ali Al-Hasen ibn Al-Hasan ibn Al-Haytan

(~965-1039), más conocido como Alhazen, astrónomo, matemático y

criador de hermosos caballos dorados de crines blancas, clausuró las

creencias en efluvios luminosos de los filósofos griegos, mostrando

que la luz era un fenómeno completamente externo a nosotros que,

al entrar en los ojos nos revelaba la visión del entorno.

Unificación de la óptica clásica (Comentarios a una distinción científica)

Román Castañeda Sepúlveda

1050

Tractats tibetans de hipologia i hipiatria dels s.X i XI. Inspirats en obres

xineses i índies. Algun traduït del sànscrit. Hi ha còpies del s.XVII.

Parlen de pelatges i singularitats i exposen els més adequats i

els menys favorables.

Maurer P, von den Driesch A.

Institut fur Geschichte der Tiermedizin, Munchen.

1058

Abul Monder

1066

Batalla de Hastings. El vencedor William I muntava

un cavall espanyol.

1085

"Domesday Book"

1100

Mabinogion

Narracions gal·leses amb nombroses referències

al pelatge dels cavalls

(Victòria Cirlot ; Barcelona, 1986)

1100

Turoldus (Chanson de Roland)

(alguns termes de pelatge : blanche, jalne, falve,

sor, brun, blanc,...;noms de cavalls : Tachebrun,

Sorel, Barbemusche, Marmorie, Tencendur,...)

1121

una mula venuda per 30 morabatins

1146

Ben Reverter

(v. Enciclopèdia Catalana)

1148

Ramon Berenguer IV recupera Tortosa.

(proeses de Ponç de Cervelló muntant un cavall

negre, amb sobresenyals negres)

1150

Abul Kasis el Magrebí

1153

Bertran de Castellet recupera Siurana, darrer baluart

musulmà a les muntanyes de Prades.

(Llegenda del salt de la reina mora , espenant-se a cavall)

1184

Nau genovesa que cenyeix al vent (un parell de segles

abans del que diuen els experts), citada per Ibn Yubair

(Sailing : going to windward in year 1184 aC)

1185

Chrétien de Troyes

("Lancelot" ; termes de pelatge : sor, ferrant, fauve,

bis, pomelez,...)

("Li contes del Graal" ; bise, brun, sor, noir comme

more, fauve mule, palefroi baucent,...)

1188

Gerald of Wales

Al seu "Journey through Wales" parla dels cavalls

magnifics de Powys de nissaga espanyola, importats

per Robert de Belesme c. 1089.

1194

Frederic II , emperador de Sicília

Inspirador de la Manescalia de Giordano Ruffo

(considerat autor del llibre de falconeria "Ars venandi

cum avibus" ; cal recordar que el pare de Roger de Flor

fou el seu falconer i potser també qui va dictar el llibre)

1212

Batalla de las Navas de Tolosa

El rei de Castella és descrit muntant un cavall magnífic

(v. Anonimo romano, 1338)

1229

Jaume I reconquesta Mallorca

1240

Ruffo di Calabria, Giordano (també escrit Jordán Rubio,

G.Russo, Ruffus,...)

Autor d'un llibre de Manescalia,en llatí : De medicina equorum.

La traducció galaico-portuguesa parla del mantell "bayo" i

sembla incompleta, indicant una possible llista de pelatges en

l'obra original en llatí. Hi ha una traducció catalana i una

traducció siciliana, a la Biblioteca de Montserrat ?)

N.A. : El llibre de Ruffo pot consultar-se on-line. Sembla

que només parla de "baio" = castany.

(...secondo il mio juditio il baio scuro mi piace piú d'ogni

altri pelo).

1244

Rendició de Xàtiva a Jaume I

Desclot cita l'alcaid àrab muntant : "...un cavall liart, molt bell..."

1245

Autun, Honori d'

1250

"Libro de fechos de los cavallos"

(amb traduccions francesa i catalana ; llista de pelatges)

****

De l'estudi de Sachs :

XXVIII.De la color que dizen vayo

...la primera color es uayo que quiere dezir tanto como

departido entre dos colores, la una uermeia.

(manca l'altre color !! ; la otra ruana diu un altre manuscrit)...

e que aya las crines et las sedas

e las cannas prietas, e que no aya muchas sedas...

XXIX.De la color que dizen castanno

La segunda color es castanno que quiere dezir aquel que ha color de

castanna derecha mientre , e es entre dos colores que no es negro

nin bermejo , mas toma parte de ambas colores segun castanna, e

por esto ledizen castanno.

XXX.De la color que dizen murziello.

La tercera color es morziello, quier dezir tanto como

color de mora madura

(Nota: “bayo” és diferent de “castaño” ; i el comentari

de “murziello” sembla significatiu)

1250

T'oros // Farac

Tractat de Veterinària en armeni.

The Cilician Medical Book for horses, dated 13th century,

written by the Syriac doctor Farac and the Armenian priest

T'oros in Middle-Armenian language, ordered by King Smbat III

of Cilicia, has never been translated and has not been

professionaly commented yet. This hippiatric-hippological

book is mostly based on the traditon of Indian and Arabic horse

literature, but seems to have also links to the hippological works

at European royal houses.

With its extremely linguistic-lexicological complextiy and the unusual subject it is considered not only as unique in Armenian literature but also as the oldest existing manuscript of Veterinary medicine in the linguistic-historical area of Caucasus/Armenian Highland. The present scientific project comprises the first translation ever of this Armenian text into a foreign language, here into German, a multilingual glossary and a commentary.

(Jasmine DUM-TRAGUT

Institut für Sprachwissenschaft, Paris-Lodron-Universität Salzburg)

1251

Roger Bacon, escriptor franciscà, anuncia futures màquines voladores i submarines

1255

Federico, infante de Castilla

(v. Palau Claveras)

1260

Bartolomeo de Messina

1264

Conquesta de Jerez de la Frontera per Alfonso X el Savi, gendre de Jaume I el Conqueridor.

Un dels seus “40 caballeros” fou Fernán Yáñez Palomino.

(Sovint citat en relació amb el raïm i els cavalls Palomino , sense cap justificació històrica).

1265

Latini, Brunetto

(autor del "Livre du Tresor" amb alguns termes de pelatge ;

v. Copons 1418)

1266

Jaume I conquereix Múrcia

1270

Teodoric de Borgonya

(autor de "Practica equorum", una manescalia sense

termes de pelatge)

Aquest Teodorico Borgognoni, bisbe de Cervia i metge

del Papa, dedicà la seva obra al bisbe Albalat, confessor de

Jaume I. En inventaris dels comtes de Barcelona, el llibre

s'anomena de Cedric. No sembla pas que fos italià.

1272

Testament de Sant Tomàs d'Aquino

Cavalleries i pelatges , aquí

1273

Muhammad ibn Ridwam

1275

Hassan al-Rammah

1275

Viatge de Marco Polo

1276

Galié Correger (Guillem Corretger)

Traductor al català de Giordano Ruffo , segons Yvonne

Poulle. Al començament Correger indica que la traducció

és de l'obra de Teodoric de Borgonya.

1277

Moisès de Palerm

Traducció llatina d'un text àrab d'Hipòcrates veterinari.

1280

Alvarez Salamillas, José.

(autor d'una versió de manescalia coincident amb

"Fechos de los cavallos".

1282

Vespres sicilianes

1283

Desfiament de Bordeus entre Charles d'Anjou i Pere

"el Gran".

(27 cavalls dels millors són emprats en el perillós

viatge d'anada i tornada del comte de Barcelona.

És curiós que la Història del P.Mariana negui - amb

quines proves ?- un fet heroic d'un rei "compatriota",

contra un rei estranger).

1298

Roll of Horses. Batalla de Falkirk.

edited by Henry Gough (Westminster, 1888)

ROLLS OF THE HORSES. Interfectus in foresta de Selkirke,

iij die Octobris. Dns Simon Frasel habet unem

equum ferrandum pomele pro corpore fuo de dono Regis.

Dns Simon de Horsbroke, miles ejufdem, habet j

equum brunum badium, precii ..... xij li.

1300

Abú Beker ben Bedr

(autor de "Le Nâcéri", amb una extensa exposició

de termes àrabs de pelatge) (v. Perron).

Una petita mostra (llegir com en francès) :

negre edhem, ahwa, asbah, ahmar

castany komeît

roig achkar, choukra

gris achhab

groc asfar , ma'roûf (ros),someit (falb)

(variant habechi, falb clar, origen del baig de Caracciolo?)

burell / ruà? akdar

tacat ablak

pigat? abrach, sinâbi

1300

Beauvais, Vincent

1300

Tardiff, Gullaume

1304

Crescenzi, Pietro

Opera di mascalcia

1309

Expedició catalana contra Almería

(pelatges dels cavalls esmentats ;

v. bibliografia Selga , Carme Marugan).

1315

Libre de Sent Soví

(Receptari de cuina catalana).

1318

Giraldo, mestre

1339 Mostra de cavalls a Tolosa de Llenguadoc (8 de setembre)

D.Arnaldus de Ispanie miles et baro cum equo bayardo claro stellato in longitudine frontis, stimato CL libras turonensis=Raymundus de S.Macencio, cum equo ferrando mestoso, stimato LXX libras=Fortanerius de Venet cum equo bayardo claro stellato, stimato LX libras=Raymundus etthonis de Vivos cum equo maurello, stimato XL libras=Lubetus de Punctis, cum equo liardo, pomelato, cauda, crine et tibiis nigris stimato XXX libras=Ahven Duncen, cum equo ferrando moscoso, stimato LXX libras=Vitalis Cor, cum etc., etc….

1321

Gacetilla de la Historia de Nabarra

(CONTINUACIÓN) AÑO 1321

...un caballo rucio cárdeno perteneciente al Merino mismo, costó de

compra cuarenta libras; “otro su cabaillo castaynno claro con una

estreilla penta en la anca siniestra, el qoal cabalgaba García Martiniz

de Echaoz„costó de compra treinta y cinco libras; un caballo rucio

que cabalgaba Miguel Martiniz de “Murieyllo„ costó de compra treinta libras;

un caballo castaño oscuro que cabalgaba Semen Martiniz de Ayanz,

costó de compra treinta y cuatro libras; un caballo castaño “balzan

de los dos pies de zaga„ sobre el cual cabalgaba Iniego García de

Zuza y costó de compra veintiocho libras; un mulo castaño oscuro,

costó de compra con su “enseyllament„ (ensillamiento), treinta libras;

cuatro acémilas “las dos mulares, é las dos cabaillares„;

1321

Marc, Jaume

(oncle d'Auzies Marc i senyor del castell d'Eramprunyà ;

autor d'un Diccionari de Rims on senyala el doble sentit

de "sor", que tan pot indicar una "germana" monja com

un pelatge de cavall ; curiosament no cita cap més pelatge).

1325

Ferrer Sayol

(traducció catalana de la Agricultura de Pal·ladi,

aparentment inspirant-se en una versió italiana ;

traducció parcial dels termes llatins)(v. Pal·ladi)

La transcripció aproximada és la següent :

Les colors dels cavalls que són més apreciades són estes :

ço és vaio clar y color d'or que dien (en) Spanya sor ;

color que dien (en) Ytàlia olimpus que no és en nostre

lenguatge y color rosat que és quasi blanc mesclat ab pèls

vermells ; y color cervuda que és quasi color de servo y

color ques nomena en Ytàlia mirex ques a manera porprea

y color ques diu gilbus que és color mesclada entre vermell

i blanch y color ques diu esatulla ? (stornella ?) ques

propiament color de flor de bruel o viola, y sonhi

mesclades algunes çones blanques ; I color blanca

gotada de gotes negres o vermelles, i color blanca i

color negra...

1328 ?

Kitab al -akoual.

Tractat sobre cavalls atribuït a un príncep del Iemen.

Esmenta cavalls àrabs rossos, de pura raça. (v. Perron)

1330

En-Nowairi

1338

Anonimo Romano

ANONIMO ROMANO (Bartolomeo di Iacovo da

Valmontone?), Cronica
Ed. di riferimento testuale: G. PORTA, Milano, Adelphi,

1979 (editio maior) e 1981 (editio minor)
Digitalizzazione: Fabrizio Alessio Angeli - Elisabetta Berti

Po' li setteciento crociati sequitao esso re Alfonzo

a cavallo in uno cavallo ferrante liardo. Dicese

che fussi lo più bello e megliore dello munno.

Cap. IX In questo tiempo comenzao la iente

esmesuratamente a mutare abito, sì de vestimenta

sì della perzona. Comenzaro a fare li pizzi delli

cappucci luonghi . . . comenzaro a portare panni

stretti alla catalana e collati, portare scarzelle

alle correie e in capo portare capelletti sopre

lo cappuccio. Puoi portavano varve granne e foite,

como bene iannetti e Spagnuoli voco sequitare.

Denanti a questo tiempo queste cose non erano,

anche se radevano le perzone la varva e portavano

vestimenta larghe e oneste. E se alcuna perzona

avessi portata varva, fora stato auto in sospietto

de essere omo de pessima rascione, salvo non

fusse Spagnuolo overo omo de penitenza.

(Catalan fashion , year 1338 aC)

1342

Rusio, Lorenzo

(Manescalia, amb termes de pelatge : baio, morello,

cervato, gobio, stellato, bianco, guttato, candidissimus,

negro ,presso, barnicho, varai, spumante maculoso,

sauro, sorecigno,...)

1348

Agramont , Jacme d'

REGIMENT DE PRESERVACIÓ DE PESTILÈNCIA: (LLEIDA, 1348)

car legim (Genesis .XXX. capitulo) que les oveylles e les cabres, les

quals guardave Jacob per ymaginació e guardament de les vergas que

eren de diversses colós les quals Jacob posave davant a aqueles en lo

punt que concebien, parien enaprés aynels e cabrits de diversses colós

e plapats de blanch e de negre.(173) Encara a provar açò meseix

podem (174) aportar e induir(175) una aytal experiència,

car si hom ...

1350

Traducció catalana del llibre Marco Polo

(que dictà "il Milione" el 1289) (són citats "cavalls

negres", "egues blanques i negres")

1350

El-Hafez Siradj el-Din

1350

Fra Joan de Ribatallada (Johannes Rupercissa)

Missioner a Moscú i alquimista

1353

cheval sor à crins blanc

cheval tout grillé

1355

Dino Dini

1360

Ibn Hudayl

(autor àrab granadí d'una obra traduïda al francès i

al castellà ; notable terminologia àrab de pelatges)

(v. Mercier, v. Viguera)

1362

Glandville, Barthelemy

"De propietatibus rerum "

1363

Llibres de mostra de cavalls (v.Terrado)

1364

Id.anterior

1367

Batalla de Nàjera

Descripció d'un destrer negre.

1369

Ibn Yuzzayy

1375

Text de manescalia de Klagenfurt

(en català i sense termes de pelatge)

1380

Abd Allah ibn Muhamm

1391

Nau de dues cobertes avarada a Barcelona

1391

Chaucer

("Contes de Canterbury" ; mantells : "lyard", "gray",

“broun", "bay", “pomely grey", "dappul gray", "falwe")

(També esmenta el vi de Lepe)

1396

Jacme Corretger

Relligador de llibres a Mallorca i alquimista a sou .

Familiar de Guillem (Galiè) Correger ?

1410

Mereu , cognom sard (“Potrebbe forse corrispondere

al cognome catalano Moreu, che sembra significhi moretto,

piccolo moro”)

1418

Guillem de Copons

Traductor del "Llibre del Tresor", amb alguns termes

de pelatge (Wittlin, 1980 ; Els nostres clàssics).

Enviat a França a bescanviar cavalls per llibres.

1420

Fragment irlandès de Manescalia (amb termes de pelatge)

CELTICA II, 1952-54, p.30-63

Brian O'Cuiv

Fragments of two medieval treatises on horses.

“ Labrum anuis do dathuib na n-ech, ar tús don dath

gel is maith é. Is maith in gurma gel...”

Hi ha molts termes , difícils de identificar dins del text :

blanc, liart clar, liart fosc, liart-negre, liart-llistat ?, liart-rodat,

blanc, ruà roig, falb,...

“Liath” = liart = “tordo”

1420

"On Husbandrie"

Traducció anglesa en vers de Pal·ladi, publicada el 1872

pel Rev. Barton Lodge.

(Termes : baye, broune purpure, lyarde, white & browne,

walnyed, blake, falowe & herd hued, pomly gray,

gray, goldenhered, skued, dyvers hued, blacke+bay+gray

permixt, moudon, fomy, spotty hue and many moo)

...

1440

Coster, Laurens

Impremta tipus mòbils

1441

Alberti, Leon Battista

“De equo animante”

(Vegeu a Internet IL CAVALLO VIVO : testo latino a fronte

traduzione, introduzione e note di ANTONIO VIDETTA)

Toto in(142) equo, colorem(143) alij subcinericium(144) spina,

a cervice ad caudam, fusca(145) comprobant; alij fuligineum(146),

qui subrufus(147) nigro commixtus sit; alij candidum gyris(148)

inscriptum, praeferunt.

Alcuni amano il cavallo di colore cinerino nell'insieme,

con la spina nerastra dalla cervice alla coda;

altri lo preferiscono di color fuliggine che abbia commisto

al nero un tono fulvo; altri ancora, bianco pezzato(33).

< En la nota 33 el traductor indica la possibilitat de traduir

“candidis gyris inscriptum” per liart rodat. Aquesta traducció

sembla més adequada que la indicada de “bianco pezzato”>

1442

Alfons V d'Aragó, el Magnànim conquesta el regne de Nàpols

1443

Dieç , Manuel

Autor d'un llibre de Manescalia

Termes transcrits dels "Fechos de los Cavallos " amb

alguna variació . Possible causant de la nova definició

de "bayo" castellà. I de la divergència del castellà i portuguès

del sentit tradicional "bay"anglès i "bai" francès.

1444

De duobus amantibus historia

Erat Eurialo spadix equus, ardue cervicis argutique capitis, quem

et brevis alvus et obesa terga spectabilem reddebant, animoso

pectore, thoris luxuriantem, qui sonante tuba stare loco nesciebat.

Micabat auribus et collectum fremens volvebat sub naribus ignem;

densa iuba et dextro iactata recumbebat in armo et cavans

tellurem solido cornu graviter sonabat ungula.

Ex Vienna, 5 nonas iulii, anno 1444.

1450

Lo cavall

Manuscrit anònim de Manescalia, en català.

(editat per Joan Gili ; Dolphin Book Co., 1985)

p.36

"...e deus saber que cavayll qui és de pèll baig e suau blanch

o de pèll escur sobre tots los altres és millor "

p.37

"...la quarta cosa és la color, ço a saber que sia clar , e a quell

cavayll sie de una color, e sèpies que entre les altres colors

color baxa e bruna o mitganament blanque o escura valen

més que totes les altres ; totes les altres colors quax si

donchs grana, dels altres merits non excusa ço en que peca

la color ".

p.107

DE FER CABELLS BLANCHS DE NEGRES

1450

Gutenberg, Hans

Impremta de tipus mòbils metàl·lics

1450

Coca de Mataró

1450

Lyarde is an old horse and cannot well draw;
He shall be put into the park holly for to gnaw.
Barefoot withouten shoon there shall he go,
For he is an old horse and cannot more do.
While that Lyarde could draw, the while was he loved;
They put him to provender, and therewith he throve.
Now he cannot do his deed as he did beforn,
They lay before him peas-straw, and bear away the corn.
They lead him to the smithy to pull off his shoon
And put him to greenwood, there for to gone.
Whoso cannot do his deed, he shall to park,
Barefoot withouten shoon, and go with Lyarde.

John Lydgate
(c. 1370-c. 1450)

1453

Caiguda de Constantinoble. Fi de l'Imperi Romà d'Orient.

1456

François Villon

Le Lais, XII

Item, je laisse a Sainct Amant
Le Cheval blanc avec la Mule,
Et a Blaru mon dÿamant
Et l'Asne royé qui reculle.

1458

Libre del Coch de mestre Robert

(un llibre de cuina que parla de l'ofici de Mestre d'Estable !!!)

1460

Roig, Jaume "L'espill"

(mula muïna, mula parda, sard, sor, troter, ...;

falcons sos = sors)

1461

Carles, Príncep de Viana

Inventari i testament Col.Bof. XXVI. Document molt interessant.

De cara als pelatges (liart rodat, alfovero alias saví)

i des del punt de vista de l'ÒPTICA (un dels objectes inventariats

era un vidre que podria correspondre al que després en dirien

una lupa Stanhope).

Algú ha mirat amb lupa els documents escrits o adreçats a ell ?

1470

Vila, Salvador

Autor d'un tractat sobre les mules, amb termes de pelatge

(No consultat)

1472

Safont, Jaume (o Çafont)

Autor d'un Dietari. Esmenta el terme "moreu". I descriu la batalla

de Perelada amb la derrota nocturna del Trastàmara

Joan I - fugint en camisa i peücs- i la presa de 300 cavalls.

(N.A. : Un butí tan important que potser el mateix Safont,

que era notari, fou l'encarregat de fer l'inventari. Anotant, en el

cas dels cavalls , el pelatge i les particularitats).

1474

Pons, Jaume

Autor mallorquí d'un tractat d'esgrima publicat a Perpinyà. I que

es considera perdut. < Antics tractats d'esgrima >

(Catalan fencing treaty, in Catalan language).

1474

Bersuire, Pierre

1475 ?

Tractat gal·lès de Manescalia, amb termes de pelatge.

Llyfr Marchwriaeth

(march = cavall), termes de pelatge?

I ddywiso meirch ac ybolion : March gwinav mwngefelyn

gorav or holl liwiav ar farch. March rüdd nesaf ir gorav.

March gylas kynhiogoc, march melyn a thwysen ddv ar

i gefyn, march gwyn, march llwyd lliw llycoden, march dvy

nesaf at hyny. March dv gylo a dvlas haearynllyd gwaetha

oll i gyd...(hi ha també un fragment amb definicions de

pelatges)

A Welsh treatise on horses ; C.O'Rahilly

CELTICA V,1960, p.145-160

(Trad. aproximada :

Per a escolllir cavalls i poltres : el bai fosc

amb crinera groga és el millor pelatge per a un cavall. El

roig el segueix. El liart rodat, el falb amb veta dorsal, el

blanc, el pèl de rata i el negre van a continuació. El

negre-carbó (negre-brut ?) i el ferran fosc (?) són els

pitjors de tots.

1479

Caterina Llull i Çabastida

“...Compre de hun mul liart ...oz.6 “

Vegeu el document de Gemma Teresa Colesanti (pàg. 788) :

http://www.tdx.cesca.es/TESIS_UdG/AVAILABLE/TDX-0203106-123547//tgtc.pdf

1480

ÒPTICA : Guaites d'Alcúdia que vigilen la mar amb

"vidres" de llargavista.

(Oldest reference of a spyglass or telescope ?

Majorca 1480 ; History Optics)

1483

Valturius, Roger

1487

Cartagena, Alonso de

Doctrinal de los caballeros a instancia y ruego de Dn Diego Gómez de Sandoval ,

conde de Castro y de Denia

1489

Esteve, Joan

(Diccionari llatí-valencià, sense termes de pelatge)

1491

Bruno, Fra Gabriele

Traducció italiana de Giordano Ruffo

1494

Vicente de Burgos

Traductor de Glanville al castellà.

1496

Reich, Georg

1500

Acquaviva, Belisario

1507

Lozenne, de

1510

Fray Bernardo

1511

Cavall del príncep turc Selim , anomenat “Núvol negre”

1512

Hercules Maximianus Sfortia adolescens dux Mediolani

ingressus est mediolanum ...

Hoc vestimentum erat ex damasco candidissimo,

quo pulchre inductus dux super equo albo Mediolanum

intravit circa horam 22, ...

.....

Tunc elegerunt sibi Ravennenses praestantiorem virum,

ymeneos Iohanicis filium, nomine Georgium, qui illo

tempore prudens in verbis, providens in cunsilio, verax

in sermonibus et in omni elegantior gratia. Devoverantque

se universi pariter praeceptis eius, et quisquis esse inobediens,

vindicaretur. Ille vero murino sedens sonipede, extrinsecus

lustrata Italia, sexta reversus est hora, et ait ad socios:

'Demus excubias istis, quo peragravimus, civitates.

edizioni della biblioteca/bergamo, 1512/nota bibliografica/marco beretta: diario/

1521

Prodotti commerciati a Solofra 1521-1528

Llista molt interessant amb molts pelatges :

albi, bay, nigri, morello, leardi sorecigni,...

1522

Cellini, Benvenuto (Autobiografia)

Un caval morello turco, il piú bello e il miglior de Roma.

Montai in sun esso con uno archibuso a ruota dinanzi

a l'arcione, stando in ordine per difendermi con esso....

1528

Telesio, Antonio ; Libellus de Coloribus

Aquesta obra, consultable en Xarxa, fa referència a

150 termes llatins de color, alguns usats per a pelatges.

(és interessant el document PDF de Roy Osborne

sobre Telesio)

1529

Una mula de pèl parda és esmentada en unes noces

a Albatera (València).

Nuvis i familiars amb noms musulmans.

1530

Ruellius, J.

Veterinariae medicinae libri 2, apud Simonem Colinæum.

1536

Cita antiga del terme “colorado”

Colima (México)

José Miguel Romero de Solís

Archivo de la Villa de Colima

de la Nueva España.

Siglo XVI . 2a edición 2005

Entre los bienes inventariados, en poder de Vergara, figuran:

primeramente, un potro castaño colorado con hierro en forma

de flor de lis, una silla estradiota vieja con su freno, una

frazada vieja, una almohada vieja, una capa de paño negro

raída, calzas de la tierra viejas, dos jubones : uno, de camino,

y el otro, de la tierra, viejos.

1537

Grynaeus

1537

"Libro della natura delli cavalli", Vinegia

1541

Fortius Ringelbergius

1543

Blasco de Garay. Va fer navegar a Barcelona, el 17 de juny,

una nau de 200 tones amb la força del vapor.

1543

Rusio, Lorenzo

"Opera de l'arte del mascalcio"...nuovamente di latino in

lingua volgare tradotta

1546

Schmid

1547

de la Reina, Francisco

("Albeitería", amb termes de pelatge).

1547

Mor Henry VIII d'Anglaterra.

Entre altres instruments, deixà 21 guitarres.

1548

Quixana de Reayo, Juan

1549

Fiaschi, Césare (tractat equitació)

1550 ?

Kriegshandwerker. 71) MUB 15 Nr. 9317.

"Item Bulowen 14 mr. minus 4 sol. pro
uno equo rubeo, .." Vgl. RR des 15. Jahrhunderts. 26.

1550

Joan Roget de Borgonya

ÒPTICA : Fabricant d'ulleres de llargavista a Girona.

1550

Grisone, Federico, "Gli ordini de cavalcare", Napoli

Tractat d'equitació traduït al castellà, anglès i francès.

1551

Gesner

1551

Chacón, Fernando

Tractado de la caualleria de la gineta

1552

Eschelweckh, Michael

“Das Roßarzneibuch”

Augsburg

1557

Despuig, Cristòfor

“Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa”

1560

Landi

1563

Fiaschi, Cesare ; "Trattato del modo dell'imbrillare..."

1564

Suárez, Alonso

1564

Ferrara

1566

Caracciolo, Pasqual ; “La gloria del cavallo”.

Obra molt notable. Amb nombroses anècdotes i

referències a pelatges.

1568

Flórez de Benavides; "Reglas de la caballería de la brida"

(tractat equitació ; traducció de Grisone)

1569

"Libro de marchi de cavalli con li nomi de tutti li principi

e privatti signori che hanno razza di cavallo ", Venetia

1570

Blundeville, Thomas (traducció anglesa de Grisone)

Silver lyard (citat per Odriozola)

1571

Batalla de Lepanto

1571

Gallo

1572

Viena

1572

Aguilar, Pedro de

Tratado de Caballería de la Gineta

Tractat d'equitació, amb termes de pelatge

(v. Banqueri :els inclogué en la traducció de Ibn el Ewam)

Morcillo, castaño obscuro, castaño claro, castaño dorado

(propio color de castaña), castaño peceño, castaño

boyuno, y endrino y cebruno ; alazano claro, alazano

tostado ; y vayo dorado y obscuro...rucio azul, rucio

dorado, rucio tordillo, rucio quemado, rucio melado, rucio

abutardado, rucio marmoleño, y los sabinos y rosillos...

Hoberos, sobre morcillo, sobre blanco (!) y sobre todas

las colores...

1573

Corte da Pavia, Claudio

("Il Cavallerizzo" ; amb molts termes de pelatge ;

consultable en Xarxa)(Fou cavallerís de Mary Stuart, de

Carles V i del cardenal Alesandro Farnesse. A més dels

cavalls, sembla que coneixia el grec i el llatí).

(N.A.: Aquest és el motiu d'haver escollit aquest autor

com a punt de referència en les definicions d'alguns termes).

1573

Volcher Koijtre

Obra alemanya d'equitació no localitzada

(Enciclopèdia Espasa).

1576

Signes

1581

Fray Diego Durán

“Historia de las Indias de Nueva España e Islas y

Tierra Firme”.

Codex Durán, ms.vitr.26-11, fol.208 v

Aquesta làmina representa el “Recibimiento de Cortés

en México”, amb un cavall ros.(Si la làmina és segons la

realitat - cosa probable segons els experts – Bernal Díaz

hauria mentit en la seva descripció dels cavalls de la

conquesta de Mèxic).

1582

Curses de cavalls al carrer Ample de Barcelona.

Prou importants com a per exigir la supresió del

paviment de pedra de la calçada (v. Síndic de Greuges :

En aquella época se hacían carreras de caballos y, precisamente

para facilitar estas manifestaciones y para que los animales

no resbalaran, en 1582 fue retirado el enlosado de la calzada).

1584

The Art of Riding (John Astley).

Traducció de “La gloria del cavallo” de Pasqual Caracciolo

per Thomas Bedingfield.

1584

Farfaricchio su Rabicano di Berardo Tibaldeschi da Norcia.

1584

Roßarzneihandschrift

Tractat anònim manuscrit , Alemanya Sud-Oest.

1586

Modius

1585

Joan Carles Amat (1572-1640)

Publica "Guitarra española i vándola en dos maneras de

guitarra castellana y catalana de cinco órdenes".

1584

Fugger , Marx

Von der Gestüterey

(Per a criar cavalls de guerra i de granja)

1587

Mascall, Leonard

(browne bay, sad sorrel, dapple graie, fleabitten, dunne,

white, mouse dunne, blacke, coale blacke, iron gray)

1588

"Armada Invencible"

1589

"Cavaller Partinobles"

1590

El jesuita Alessandro Valignano arriba a Nagasaki amb un

cavall àrab, entre altres presents, per a Hideyoshi (aleshores

kampaku i governant de fet del Japó). Potser es tracta del cavall

negre que esmenten altres fonts.

1590

Antoni de Montserrat S.I. dibuixa el primer mapa de l'Himàlaia.

1591

"Thrésor bestes chevalines"

1591

Scacco, Filippo

"Opera di Mescalzia" (Roma, 1591)

1593

La Broue ; tractat equitació

Preceptes principaux que les bons cavalerisses doiuent exactement

observer en leurs escoles, tant pour bien dresser les chevaux aux

exercices de la guerre & de la carriere, que pour les bien emboucher.

La Rochelle: par Hierosme Haultin.

1593

Markham

"milkewhite" or "faire dapple gray" steed

1593

Massé

1594

Suárez , Alonso

Recopilación de los mas famosos autores griegos y latinos

que tratarían de la excelencia y generación de los caballos

(Editada a Toledo per Miguel Ferrer).

1594

Heroard

1594

Camerarius

1595

Cita del pelatge “isabelle” en francès segons Carles Fisas.

(“Historias de la Historia”. Fragment consultable en Xarxa)

1598

Andrada, Pedro Fernandes de

Autor d'un llibre de “jineta”.

Esmenta indirectament el terme “palomo” con a sinònim de blanc.

Única cita d'aquest terme en castellà.

“Palomo” no figura als diccionaris i originà “palomino”.

1599

Scalitzius

1600

Michael Quinion esmenta un inventari de la reina Isabel I

d'Anglaterra amb una bata de color “Isabella” (V. World

Wide Words > isabelline).

1600

Vargas Machuca, Bernardo de

Libro de exercicios de la Gineta

(tractat equitació amb termes de pelatge :

castaño, entrepelado, rabicano, rucio rodado,

bayo cabos negros, alazán tostado, morcillo,

overo, tordillo, melado, peceño, rosillo cabeza

de moro, zaino, blanco, mosqueado, picazo,

zaonado, sabino, nevado, golondrino,

plateado, cebruno, pel de rata, lobuno,...)

1600

Serres, Olivier de

1600

Engelhard, von Löhneyss

(tractat de lluita a cavall)

1600

Panvivio

1605

Mascall, Leonard

"First Book of Catell"

1607

Topsell

1607

Francini

1608

Hans Lippershey

ÒPTICA : reclama la patent d'una

ullera de llargavista

1609

Thomas Blundeville's, " The foure chiefest Offices

belonging to Horsemanship"

1610

Malatesta

1611

Covarrubias, Sebastián de

"Tesoro de la lengua castellana "

(Consultable en Xarxa : hobero, pío, ...No parla del

color “isabel”).

1611

Agustí, Fra Miquel

(Libre d'Agricultura ; algun terme de color : pèl de

serp, tenat,...)

1612

Villa, Francesco

1613

Aguilonius, Franciscus

François d'Aguilon S.I.

Opticorum Libri Sex, Antwerpen 1613

1614

Tacquet , Jean

"Philippica ou haras de chevaux"

gris (6 sortes ?)

blanc-gris

pommelé gris

gris avec tachetes

liard noir

liard-rouge

blancs (tous blancs , en Espagne tres bons = "blanquillos" = "armelini" en italiano)

pie

Espagne Xeres de la Frontera (cavalls pigats !!)

(blanc tout le corps petites taches de poil chatain , la grandeur d'un sold ;

rousse ., crins blancs, taches blanches).

.....

Els fragments anteriors resumeixen termes i pelatges interessants :

“liard”, “blanquillo” , “armellino” , ...I un esment de pelatges pigats en cavalls

andalusos de gran qualitat.

1616

Wallhausen

1618

Ruini, Carlo

1618

Leeuwenhoek, Antoine van

ÒPTICA

Inventor i constructor de microscopis simples molt

efectius. Descobridor de bacteris, eritròcits, espermatozoos,...

El dibuix d'un pèl de porc en secció vist en un dels seus

microscopis pot consultar-se en Xarxa.

1623

Pluvinel, Antoine de

1623

Baret

1625

Croce, Flaminio della

1628

Menou de Charnisay

1628

Mesnil

1629

Paracuellos, Miguel de

1631

Naaldwyck

1631

edition of The Whole Art of Husbandry, Conrad Heresbach

1634

Hic Troilus equo fulvo insidebat,

Excepto capite, panoplia armatus,

Et saucius erat equus, et mittebat

Sanguinem lento gradu incitatus.

Tam nobile spectaculum nemo ratus

Vidisse se; praestantior non ingentis

Gradivi facies, dei armipotentis.

1635

Gervase Markham, The English Husbandman

1641

Rupert d'Holanda, príncep d'Anglaterra

D'aquest noble nascut a Praha i que lluità a favor

del rei Charles I d'Anglaterra contra Cromwell , sabem

que fou un científic curiós , inventor d'un cert èxit ,

genet incansable i tirador de pistola expert (des del cavall).

Amb fama d'excèntric , acostumava a muntar un

cavall berberisc moreu (“a black Barbary steed”).

1642

l'Espiney, Pierre

1648

Pau de Westfàlia. Solleysel enviat a Alemanya.

1650

Lebeil, Pierre

1656

Thomas de Gray

1657

Cavendish, Duke of Newcastle (equitació ; termes de pelatge)

1660

La Bussinière,

1663

Petty, Sir William

Inventor d'un vaixell de dues quilles anomenat Experiment,

una mena de catamaran (sic).

1670 ?

"Pintura de un potro"

Anònim, amb termes de pelatge.

Rucios (rodados, açules, marmoleños, milados ruçios,

sucios porselanas, blancos de piel encarnada).

Castaños (color de castaña, castaños oscuros entrepelados

y colicanos).

Alazanes (ruanos, quatralbos, arminados, colas y clines ruçias...;

tostados, dorados, noguerados, los muy escuros con colas y clines

ruanas...y los azucares y canela con colas y clines vermejas...

rojillos caueza de moro entrepelados de alazán,

Morcillos y bellories (picazo = negre tacat ?)

Oberos (pertenezen al color castaño)

(Obero = hobero = castany tacat ?)

Baios...son vistosos los de color de ysabella, colas y clines

alheñadas y lueñas...

Zainos...

1683

Carlyburger, Johannes

"Die Roßrzneihandschrift”

1685

Langbaine

1696

Joan Lacavalleria i Dulach

Gazophylacium Catalano-Latinum

Color isabelle = color de palla

1701

El rei William III d'Anglaterra mor d'una caiguda de cavall.

L'egua , “Sorrel” o “White Sorrel”, havia estat propietat

de sir John Fenwick a qui el rei feu executar després d'un

judici sense testimonis.

1709

Bartomeu de Gusmao

Jesuita português, nat al Brasil, va fer elevar un globus d'aire

calent a Lisboa.

1711

Sir William Hope's abridged version of The Compleat

Horseman: or, Perfect Farrier (1711), by the French author

Jacques de Solleysel

1727

Eisemberg(equitació)

1733

Gueriniere, De la

1752

Inventari de Jean Dufour :

un cheval de poil gris,

un cheval de poil noir

un cheval de poil châtain

1756

Saunier, Gaspard de

L'art de la cavalerie (consultable en línia , Bib. Cervantes)

Nega la influència dels pèls i senyals en el caràcter dels cavalls.

Altres obres seves :

La parfaite Connaissance des Chevaux

Les Vrais Principes de la Cavalerie

1764

Wallis, The Farrier's and Horseman's Complete Dictionary

1768

Bouganville , L.A. de

Descripció de les piràgües polinèsiques amb vela i balancí

i de la seva gran velocitat sobre els vaixells europeus.

< Descripció que els europeus no saberen aprofitar >

1769

Sinibald de Mas (1736-1806)

1772

Lafosse, M.

(Veterinària, amb termes de pelatge)

1773

Mottin de la Balme

1773

Pereira Rego , Antonio

1774

Llibre editat a Barcelona, no identificat, que parla dels

cavalls Dorados (o palominos), una “raça” especial

de capa rossa daurada i grans qualitats.

1775

Alonso Velasco

1783

Globus dels germans Montgolfier

1785

Inventari de l'estable del castell de Lungomare, aquí ?

1789

Sire

1790

Andrade, Manoel Carlos de

(equitació ; amb termes de pelatge)

"Luz da liberal e nobre arte de cavalaria" (Exemplar facsímil

consultat per gentilesa de la Sra. Creuza Rezende,

responsable de la reedició)

1792

Marín, Francisco de Paula (1774-1837), dit Manini.

Hawaii, amic de Kamehameha, metge, hostaler, iniciador del

conreu de fruites diverses, ananà, mango, cafè, raïm,...

..., diplomàtic i ...espia espanyol ?

Importador de cavalls i de bestiar.

Responsable dels cowboys hawaians, “paniolos” (españoles).

1799

Daniel Boone arriva a Saint Louis

1801

Azara, Félix de

"Viajes por la América Meridional" (L'edició consultada, colec.

Austral nº1402, sembla incompleta. Sense els termes

de pelatge que citen alguns comentaristes de l'obra).

Sembla que l'obra citada és la “Historia de los cuadrúpedos

del Paraguay). (Caballos melados...cit.Odriozola)

1802

Banqueri, Joseph

Tortosí de biografia poc divulgada, traductor al castellà

de l'obra de Ibn el Ewam (Abú Zacaria Yaia).

(Reeditada en facsímil pel Ministerio de Agricult.Pesca

y Alimentación, Madrid 1988)

1807

Manuel Lisa funda Fort Raymond en territori de l'actual estat

de Montana (primer "europeu" en visitar-lo)

1808

Alí Bey el Abbassí

Domènech Badia i Leblich torna del seu viatge per

Àfrica i Arabia.

1810

Nougaret

1811

Lisa, Manuel (1772-1820)

Un altre espia espanyol ...reconvertit?

Entre altres llibres tenia el Quijote i diccionaris de
grec i llatí. Fou subagent de moltes tribus índies.
Soci fundador del Saint Louis Bank. El millor navegant
del riu Missouri, va encalçar i enxampar una barca
rival que havia salpat tres setmanes abans.
Comerciant de pells. Importador de
diversos vegetals, ensenyà els indis a cultivar-los.
Fundador de Fort Lisa (avui la ciutat d'Omaha).
Posseïa centenars de cavalls.

1830

Comte d'Aure

1833

Boucher, François

1851

Ercolani, G.B.

(bibliografia veterinària)

1852

Perron

Traductor i comentarista de "Le Naceri", de Abou Bekr
ben Bedr. Obra rica i extensa, amb termes de pelatge,
anècdotes històriques i bibliografia àrab.

1855

Bering

1859

Narcís Monturiol i Estarriol

1865

Mendel

Publica les bases de la Genètica.

1867

Delprato, Pietro

Bibliografia veterinària

1868

Darwin, Charles

The variation of animals and plants under domestication.
Sue Asscher , Derek Thompson.

(Consultable en Xarxa ; parla de pelatges i singularitats)

1877

Reul (chevaux café au lait crins dorées de Danemark)

1883

Piétrement

1890

Goubeaux & Barrier

(citats per André)

1892

Darenberg & Saglio

Dictionaire des Antiquités Grecques et Romaines ;

Paris 1892.

Obra molt interessant existent a la Biblioteca de Catalunya.

Amb moltes referències als cavalls.

1896

Accident i mort de Otto Lilienthal, en caure el

seu planejador després de més de 2000 volades.

17.2 Bibliografia moderna

1913 Moulé, Léon

Glossaire Vétérinaire Médiéval

1915 Lance, general Menéssier de la

Extensa bibliografia francesa.

1922 Mercier, Louis . Traductor de Ibn Hudayl.

La Parure des cavaliers et l'insigne des preux.

(+ notable bibliografia àrab + històries i anècdotes)

1925 Bertoni, Giulio

1930 Klemola, Valto

1933 Klemola, Valto

1945 Ferrer Palaus, J.

"Del garañón catalán" (races assinines de Vic i Urgell)

Termes catalans inclosos : clàvia, ...

1945 Marrero y Galíndez, A.

"Cromohipología", Buenos Aires

1949 André, J.

"Les termes de couleur dans la langue latine" ; Paris

1950 Castle, W.

1951 Odriozola, Miguel

" A los colores del caballo" ; Madrid

1955 Solanet, Emilio

"Pelajes criollos" ; Buenos Aires

(2a edició 1984 ; Sainte Claire Editora)

1963 Aebischer, Paul ; Miscelánea

Biblioteca Filológica-Histórica IX ; Instituto Internacional

de Cultura Románica ; Abadía Sant Cugat del Vallès

(boeuf “sauinum” 1046, Catalogne ; entre moltes altres

cites)

1966 Poulle-Drieux, Ivonne

"Médicine Humaine et Vétérinaire a la fin du Moyen Age" ;

Genève 1966. (Obra exemplar).

1969 Ben Abdella

"Lexique des couleurs", Rabat (Obra no localitzada).

1975 Palau Claveras, Agustí

"Bibliografía Hispánica de Veterinaria y Equitación",

Madrid 1975

1977 Gueurts, R.

"Hair colour in the horse", London

(traducció de l'original holandès de 1973).

Potser responsable del sentit que del terme sabino

(=tacat sabí) en fan els anglosaxons.

1977 Viguera, María Jesús

"Gala de caballeros, Blasón de paladines" de Ibn Hudayl

(traducció castellana, amb notes, comentaris i bibliografia)

1979 Bongianni, M.

"Guida al cavallo" ; Roma

1981 Smith, Myron J.

"Equestrian Studies" (bibliografia extensa sobre obres

modernes en anglès)

1987 Torres, A.P. & Jardim, W.R.

"Criaçao do cavalo e de outros eqüinos" ; Sao Paulo

(1º ed. 1977)

.....

1990 GEORGOUDI, Stella

“Des chevaux et des boeufs dans le monde grec :

réalités et représentations animalières à partir

des livres XVI et XVII des Géoponiques”

Paris : Daedalus, 1990. 391 p

(Segons comentaris de D.Menard , l'obra esmenta que

les llistes de registre de la cavalleria d'Atenes indiquen

un alt percentatge de cavalls “poikilos”en l'època clàssica:

310 exemplars tacats o pigats, contra 67de negres i 29 de blancs).

1991 Selga, Iscle

" Identificació equina per resssenya descriptiva i gràfica" ;

Barcelona (atenció amb “bayo” = bai , entre altres).

El “bay” anglès és el bai o castany català , o el “castaño” castellà.

El “bayo” castellà correspon al “buckskin” o falb.

Particularitats (estel, cara bonica, herminiat, ...) ben detallades.

1994 Jaume, Maria i Joaquim GRATACÓS

"Diccionari d'exterior del cavall" ; Girona .

1994 P.M. PARES, C.PUCHE

" Pelajes del caballo" ; Barcelona .

(atenció amb “BAYO”, “BAY”,...)

1998 Llauradó, Miquel

"Pelatges dels cavalls"

(no publicat ; facilitada còpia al TERMCAT)

2001 Amengual, Carles

"Llibre de cavalleria de les Illes Balears" ; Palma

(inclou el "Vocabulari del cavall" de Gabriel Bibiloni,

consultable a Internet)

2001 Diane A.J. Menard

Tesi doctoral Veterinària, consultable en Xarxa.

“TRADUCTION ET COMMENTAIRE DE FRAGMENTS

DES HIPPIATRICA (APSYRTOS, THEOMNESTOS)”.

2002 "Diccionari de Veterinària i Ramaderia",

TERMCAT (Poc adequat per a consultes de pelatges).

2002 Enric i Mayoral & Enrich i Murt & Puig i Gubern.

“Diccionari de l'ofici de traginer : cavalls i guarniments”

TERMCAT

(No consultat)

Llegiu primer la versió simplificada Cavalls, colors i pelatges .

Els colors dels cavalls

0. INDEX

1. Introducció

2. Els pelatges dels cavalls a Internet

3. Generalitats i termes bàsics

4. Genètica i pelatges

5. Els termes catalans tradicionals

6. Pelages basats en el color i pelatges basats en el patró

7. Pelatges-color bàsics

8. Pelatges-color diluïts. Dilucions

9. Pelatges tacats

10. Pelatges pigats

11. Pelatges ruans

12. Pelatges liarts

13. Altres pelatges-patró

14. Llista general de termes de pelatge

15. Comentaris, documentació i justificació d'alguns termes indicats

16. Treballs de camp en la terminologia hípica

17. Bibliografia waybackmachine wayback1 wayback2

18. Treballs escolars

19. Termes grecs de pelatge

20. Termes llatins de pelatge

21. Traduccions